

Дорогі колеги!

Перш за все, хочу подякувати всім вам за участь у роботі конференції, за цікаві й змістовні доповіді, за насолоду спілкування з близькими (і не лише за професійними уподобаннями) людьми.

Енциклопедичні дослідження в Україні отримали значний імпульс для розвитку з відновленням Української державності. Фактично, лише тепер ця галузь наукового пізнання почала оформлюватися у самостійний напрям, який має особливе коло розроблюваних проблем та свою методику. Як Вам відомо, у світі існує не так багато наукових шкіл з енциклопедистики. Має й Україна свої здобутки. Звичайно, проведення трьох Міжнародних конференцій «Українська енциклопедистика» сприяло залученню до енциклопедичної проблематики багатьох відомих науковців України та світу. Розуміючи важливість розвитку енциклопедичної справи, Інститут енциклопедичних досліджень Національної академії наук України прагне не замикатися у національних рамках, а налагодити дієву співпрацю з зарубіжними енциклопедистами. Важливу роль відіграють також двосторонні наукові зустрічі, які вже кілька років ми практикуємо з енциклопедистами Молдови. Сподіваюся, що ви також поділяєте думки Юрія Сергійовича Осипова, з якими він звернувся до учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна енциклопедистика: виклики і перспективи» (Москва, 3-5 вересня 2013 року), де червоною ниткою проходить теза про необхідність об'єднання в професійну енциклопедичну спілку й захисту принципів наукової енциклопедистики. Певен, що у нас з вами ще не раз буде нагода обговорити насущі проблеми сучасної енциклопедистики, зокрема й у Києві наступного року.

Більшість доповідей, представлених у збірнику, було виголошено на конференції, своєрідним маркером до них є вміщена перед текстом фотографія доповідача й кілька слів про нього чи його виступ. Подано у виданні й статті учасників заявлених у програмі конференції, які в силу тих чи інших обставин не змогли безпосередньо взяти участь у її роботі, але надіслали тести своїх доповідей. Натомість кілька доповідей було виголошено, та, на жаль, їхніх текстів оргкомітет конференції не отримав, сподіваюся, що вони будуть надруковані в одному з чисел «Енциклопедичного вісника України». Збірник двомовний: українсько-російський, кожна з доповідей містить коротку анатацію англійською мовою. Доповіді вміщені у збірнику не за черговістю їх виголошення чи подання у програмі конференції, а відповідно до абеткового принципу за прізвищами доповідачів.

У конференції взяли участь 32 науковці – представники академічних установ, наукових бібліотек і вищих навчальних закладів України та інших держав, академіки й аспіранти. Із них – 12 іноземців (Білорусь, Канада, Молдова, Словаччина, Угорщина, Російська Федерація, у тому числі Башкортостан, Республіка Комі). Засідання відбувалися в пленарному режимі, було виголошено 26 доповідей із 39 заявлених у програмі.

Видання матеріалів III Міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика» є не менш важливим, ніж проведення її, оскільки дозволить широкій громадськості познайомитися з новими оригінальними поглядами на чимало питань української та зарубіжної енциклопедистики.

До нових зустрічей!

З повагою Микола Железняк

О. С. Онищенко,
*академік-секретар Відділення історії,
філософії та права НАН України,
академік НАН України*

Шановні колеги-енциклопедисти!

Національна академія наук України надає особливого значення розвитку енциклопедичної справи, а, відповідно, й підтримує співробітників Інституту енциклопедичних досліджень, і не тільки цього Інституту, а й працівників інших установ, де теж творяться енциклопедії. Ви – енциклопедисти – перебуваєте на вершині інформаційного забезпечення науки, освіти, культури і життя взагалі, бо енциклопедія – це синтез, згусток усього відомого, найкращого на певний момент у певній країні. Творити енциклопедію означає вибудовувати найвищу піраміду знання, яке було накопичено до цього часу. Головне, що воно продовжує творитися, а значить енциклопедія далі розростатиметься, як розростаються і розвиваються знання, наука, освіта і культура. У Національній академії наук України спостерігається певною мірою «бум» енциклопедичної роботи. Ви знаєте, що майже у всіх країнах створюють великі національні енциклопедії, а також малі, галузеві і багато-багато інших енциклопедичних видань академічного характеру. Національна академія наук України вже видала «Юридичну енциклопедію» в 6-ти томах, яка одержала Державну премію України в галузі науки і техніки. Минуло 6 чи 7 років з часу її появи, наклад її розійшовся, тепер готується 2-ге видання, нове, доповнене.

Інститут історії України НАН України майже завершує «Енциклопедію історії України» у 12-ти томах. З'являються галузеві енциклопедії: політичних наук, філософських наук, мистецтвознавчі, у галузі технічних і природничих наук теж опубліковано низку енциклопедій. Твориться своєрідний концентрований матеріал знання, що необхідний і як фіксація наявного сучасного рівня науки, і як платформа для його розвитку. Тому пишайтеся, що працюєте в енциклопедичній сфері.

Щодо питань, які будуть обговорюватися на цій конференції, їх, звичайно, багато. Мені видається, що, говорячи про створення нових енциклопедій, треба зосередитися на кількох складних, але дуже важливих питаннях. Перше – це питання повноти охоплення матеріалу, який повинен увійти, скажімо, до Великої української енциклопедії, яку ми зараз готуємо. Якщо прагнути до максимуму, то це означає зібрати і вітчизняні, і світові наукові надбання. Поеднати все – це важко, складно і майже неможливо, бо треба матеріали всіх енциклопедій концентрувати стосовно нашої держави, нації і культури, відобразити і основні світові події, персоналії, досягнення, але до цього треба прагнути. Тут постає дилема, як зробити так, щоб взяти максимум, не потонути в тому безмежному матеріалі і завершити видання енциклопедії хоча б у приблизно запланований час. Виникло питання про відбір: що вміщувати в енциклопедію? Тут великі труднощі і з персоналіями, і, особливо, з новим знанням, адже найважливіше й найцікавіше в енциклопедії – це фіксація найновішого знання. Тут і предметні рубрики, і персоналії, і напрями. Вони ж багато в чому не устоялися, не стали широко відомими, про них ще недостатньо публікацій, але в цьому якраз і сенс сучасного видання, щоб фіксувати не тільки те, що давно було пройдено й перевірено, а зафіксувати найновіше з урахуванням його перспектив.

Щодо персоналій. Як з ними бути? Є у нас при Національній бібліотеці України ім. В.І.Вернадського НАН України Інститут біографічних досліджень. Він веде базу даних особистостей, які жили і працювали в Україні чи якимось пов'язані з Україною, з її історією, культурою і т. д. Щороку там додається 5–7 тисяч позицій. Уже сформувалася велика база – близько 50 тисяч чи вже більше? Мені підказують, що вже більше 50 тисяч. Знову ж таки, питання

відбору персоналій – подавати усіх без винятку чи не всіх? Бажано максимально охопити персоналії тих, хто діяв в Україні чи якоюсь мірою пов'язаний з її долею.

Ще один аспект – це стиль енциклопедії. Він має бути традиційно жорсткий – у мінімум місця втиснути максимум точного перевіреного інформаційного матеріалу. І тут ще одна біда: досі існує і суб'єктивний момент, і бажання розширитися, наскільки можна, і «лірику» туди «загнати» і т.п. Завдання редактора й автора – витримати стиль жорстко, точно. Текст енциклопедичної статті має бути науково-інформаційний, без ситуативного коментаторства і другорядного матеріалу.

Ще одне – це точність дат, прізвищ і подій, їх назва, особливо, що стосується передавання українською мовою іноземних прізвищ і назв подій, бо в різних мовах вони пишуться по-різному, і як написати, щоб було правильно і зрозуміло, про кого йдеться. І останнє – це бібліографія до загальних статей і до персоналій. Усю бібліографію, знову ж таки, дати неможливо, тому треба вибрати основне, головне, те, що характеризує подію, процес, людину найповніше, найточніше, і відсіяти другорядний бібліографічний матеріал чи просто зробити необхідні відсилки. Читаючи Енциклопедію сучасної України, помічаю чимало бібліографічного матеріалу, я б сказав, неосновного, тому варто зосередитися на доборі головного бібліографічного матеріалу.

Я ще раз хочу наголосити, що Ви робите дуже велику справу, Ви виводите лінію верхнього рівня знання у цей момент і в цю епоху, зосереджуєте все це в енциклопедичному виданні, і якщо вважати, що велика енциклопедія – це візитівка нації, країни, то галузева енциклопедія – це візитівка тих, хто творить цю науку в цій країні чи в міжнародному науковому галузевому співтоваристві.

Успіхів Вам!

Я. С. Яцків

Голова Науково-видавничої ради НАН України,
академік НАН України

Уважаемые коллеги!

Мне очень приятно приветствовать Вас в Институте энциклопедических исследований Национальной академии наук Украины. Я рад, что у нас есть такой проект в Украине, как Энциклопедия современной Украины, что есть Институт энциклопедических исследований, и что мы делаем такую большую и важную работу. И Вы, присутствующие здесь, жертвенные люди, потому что работаете для будущего Украины и, соответственно, тех стран, откуда Вы приехали, для новых поколений. Ваши коллеги в это время пишут диссертации, научные статьи, окунувшись в свою узкую специализацию, Вы же должны заниматься нужным и полезным делом для страны, для общества. Ведь создание энциклопедии – это тест на зрелость нации и ее научных сил. За все это Вам низкий поклон сегодняшнего поколения и будет большая благодарность от тех, кто когда-то в будущем оценит Ваш труд, как мы оцениваем сегодня достижения прошлых десятилетий. В начале нашего пути и я, и, возможно, Николай Григорьевич Железняк мало знали об энциклопедистике. Хотя еще в годы существования Советского Союза, я принимал участие в издании энциклопедического справочника «Астрономи» и несколько позже терминологического справочника «Астрономічний енциклопедичний словник». Это было как-бы начало моей деятельности в сфере энциклопедистики. Потом случилось так, что появилась возможность посмотреть и сравнить Украинскую советскую энциклопедию (УРЕ) и Энциклопедию украиноведения (ЕУ), или как большинство называют ее – энциклопедией В. Кубийовича, и стали понятны не только идеологические различия, что просматриваются в этих энциклопедиях, но и разные концептуальные подходы, которые были предприняты при их подготовке. В. Кубийович – удивительный человек, который, находясь в Сарселе (Франция), не имея той информации, которую имели создатели УРЕ, но будучи свободным человеком, создал уникальную Энциклопедию украиноведения. УРЕ была более информационно насыщенной, но идеологически ограниченной. Поэтому и возникла у нас идея подготовить дополнительно три тома ЕУ. Тогда еще не было в системе Академии наук Украины Института энциклопедических исследований, но был Украинский международный комитет для связей с украинцами за рубежом, которым я руководил, а Николай Григорьевич был ученым секретарем. Именно к этому Комитету и обратился профессор А. Жуковский вначале с просьбой помочь подготовить к изданию 11-й дополнительный том ЕУ. К слову, мое первое конкретное предложение – сегодня же послать А. Жуковскому приветствие от нашей конференции с пожеланием доброго здоровья и держаться на этом свете, потому что он не очень хорошо себя чувствует. Мы помним и ценим его вклад в развитие энциклопедистики, ведь он сделал очень много для нашего дела. Дальше появилась идея создания ЭСУ (Энциклопедии современной Украины), и благодаря вот этому небольшому коллективу из года в год появляются новые тома этого издания. И даже если там есть некоторые ошибки, какие-то неточности, это есть важный продукт, который должен быть в наличии, который должен совершенствоваться и находить свое дальнейшее применение. Возможно, но это мое мнение, хотелось бы видеть в ЭСУ меньше персоналий, а больше статей более общего характера. Я Вам впервые об этом говорю. Когда открываешь очередной том, смотришь – очень много персоналий, а хотелось бы иметь статьи на общие темы, хотя понимаю, что их писать не легко, потому что жизнь быстро меняется. Посмотрите, например, в близкой мне области науки астрономии – разве 10 лет тому назад кто-нибудь знал, что такое темная энергия или темная материя? Никто. Только сейчас мы можем догадываться чуть-чуть и то не до конца. Жизнь настолько быстро меняется, что просто не замечаешь,